

Η ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΕΙΣΒΟΛΗ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

schooltime.gr: Ιστορία

Τουρκική εισβολή στην Κύπρο

Στις 20 Ιουλίου 1974, σαράντα περίπου χιλιάδες Τούρκοι στρατιώτες, υπό την υποστήριξη της Τουρκικής Αεροπορίας και του ναυτικού εισέβαλαν παράνομα και κατά παράβαση του καταστατικού χάρτη του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών στις βόρειες ακτές της Κυπριακής Δημοκρατίας. Τετρακόσια τέσσερα χρόνια μετά την οθωμανική εισβολή, η σύγχρονη ιστορία της Κύπρου βρίσκεται μπροστά σε μία νέα εισβολή. Η απόβαση των Τουρκικών στρατευμάτων που ολοκληρώθηκε σε δύο φάσεις, με ένα μήνα σχεδόν διαφορά η πρώτη από τη δεύτερη, είχε ως αποτέλεσμα την παράνομη κατοχή του 37% της Κυπριακής Δημοκρατίας. Περίπου 200.000 εκδιώχθηκαν από τα σπίτια τους, έγιναν πρόσφυγες στην ίδια τους την πατρίδα, περίπου 4.000 νεκροί, και 1.619 δηλώθηκαν αγνοούμενοι. Οι Τούρκοι κατακτούν το 65% της καλλιεργήσιμης έκτασης, το 70% του ορυκτού πλούτου, το 70% της βιομηχανίας, το 80% των τουριστικών εγκαταστάσεων ^[1].

Η Τουρκία υποστήριξε ότι δεν πρόκειται για εισβολή αλλά για «ειρηνική επέμβαση» με σκοπό την επαναφορά του συνταγματικού σκηνικού στην πριν του πραξικοπήματος κατάσταση. Επίσης η Τουρκία ανακοίνωσε ότι το δικαίωμα για την επέμβασή της ήταν κατοχυρωμένο στη Συνθήκη Εγγυήσεως της Κυπριακής Δημοκρατίας, συνθήκη που δημιουργήθηκε με σκοπό να διαφυλάσσει την ανεξαρτησία, την κυριαρχία και την εδαφική ακεραιότητα της Κυπριακής Δημοκρατίας^[2]. Η Συνθήκη Εγγυήσεως δεν δίνει το δικαίωμα ένοπλης παρέμβασης στις εγγυήτριες χώρες, παρά μόνο εάν

1. Εγγυήτρια χώρα χρειάζεται να αμυνθεί σε περίπτωση εισβολής από μια Τρίτη χώρα.
2. Τα Ηνωμένα Έθνη ζητήσουν ένοπλη παρέμβαση από μια εγγυήτρια χώρα
3. Η Κυπριακή Δημοκρατία ζητήσει ένοπλη παρέμβαση και το Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών εγκρίνει το αίτημα.

Πότε δεν εγκρίθηκε τέτοιο αίτημα από το Συμβούλιο Ασφαλείας, ποτέ η Κυπριακή Δημοκρατία δεν ζήτησε από την Τουρκία να παρέμβει στρατιωτικά^[3] και το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ, που συνεδρίασε στη Νέα Υόρκη στις 16 Ιουλίου, δεν είχε πάρει απόφαση^[4]. Η Τουρκία, σύμφωνα με τις Ελληνικές θέσεις, ενέργησε με βάση τα προ πολλού έτοιμα σχέδια της^[5]. Η Τουρκία υποστηρίζει (άσχετα με την Συνθήκη Εγγυήσεως) ότι ο Τουρκοκυπριακός λαός ζήτησε την επέμβαση, ο οποίος είχε αναγκαστεί να μεταφερθεί σε καταφύγια και ήταν υπό διωγμό. Παρόλα αυτά, η Συνθήκη Εγγυήσεως ρητώς αναφέρει πως στην προκειμένη περίπτωση που εγγυήτρια χώρα επέμβει, οφείλει να το κάνει με απόλυτο στόχο την διαφύλαξη της ανεξαρτησίας και εδαφικής ακεραιότητας της Κυπριακής Δημοκρατίας. Αντίθετα, η Τουρκία εισέβαλε και έκτοτε κατέχει τμήμα της Κυπριακής Δημοκρατίας. Δηλώνει ταυτόχρονα, πως δεν αναγνωρίζει την Κυπριακή Δημοκρατία ως κράτος. Επιπλέον, η Αγγλία, η τρίτη εγγυήτρια χώρα, συνεχίζει να αναγνωρίζει φραστικά την Κυπριακή Δημοκρατία και την Συνθήκη Εγγυήσεως. Δεν έχει όμως επέμβει μέχρι σήμερα για να διαφυλάξει την ανεξαρτησία και την εδαφική ακεραιότητα της Κυπριακής Δημοκρατίας.

Η Κυπριακή Δημοκρατία κάλεσε την Τουρκία, να προσφύγουν και οι δυο χώρες στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης για να γνωματεύσει κατά πόσο νόμιμα εισέβαλε η Τουρκία στην Κύπρο. Η Τουρκία όμως αρνείται.^[6]

Κρατική τουρκική αφίσα της Εισβολής 1974

Η εισβολή και διαίρεση του νησιού σχεδιασμένη από καιρό

Η Βρετανία στην Κύπρο

Τις πρώτες δεκαετίες της αγγλοκρατίας οι Έλληνες της Κύπρου είδαν με ευχαρίστηση την αλλαγή. Η Τουρκική-Οθωμανική κακοδιοίκηση και τυραννία τερματιζόταν, οι νέοι κυρίαρχοι, αν και ξένοι, ήταν χριστιανοί και τους συνόδευε η φήμη ότι κυβερνούσαν τους λαούς με πνεύμα φιλελεύθερο και ανεκτικό. Από την πρώτη στιγμή γεννήθηκαν ελπίδες ότι οι Άγγλοι θα παραχωρούσαν τελικά την Κύπρο στην Ελλάδα. Οι ελπίδες των Ελληνοκυπρίων ήταν ουτοπικές.

Η Κύπρος είχε μια σημαντική τουρκική μειονότητα, βρισκόταν πολύ μακριά από την Ελλάδα και πολύ κοντά στην Τουρκία. Επίσης, η Αγγλία αφενός είχε αναλάβει την διακυβέρνηση της Κύπρου με σαφείς δεσμεύσεις έναντι της Τουρκίας, και αφετέρου η Κύπρος παρείχε πολλά στρατηγικά πλεονεκτήματα στη Βρετανία, όπως έλεγχο της διώρυγας του Σουέζ και τη διασφάλιση του θαλάσσιου δρόμου προς τις Ινδίες. Με βάση την Κύπρο, η Μεγάλη Βρετανία ήταν ευκολότερο να αναχαιτίσει τη σοβιετική επέκταση προς τη Μεσόγειο, και μπορούσε να εδραιώσει τη ναυτική της υπεροχή στη Μεσόγειο (με την Κύπρο και το Γιβραλτάρ στα άκρα και τη Μάλτα στο κέντρο).

Η Βρετανία κήρυξε άκυρη την Συνθήκη της Κωνσταντινούπολης

Μετά την είσοδο της Τουρκίας στον Πρώτο Παγκόσμιο πόλεμο στο πλευρό των Κεντρικών Δυνάμεων (Γερμανίας, Αυστρίας) και τα γεγονότα που ακολούθησαν μέχρι την Συνθήκη της Λωζάνης, η Αγγλία κήρυξε άκυρη τη Συνθήκη Κωνσταντινούπολης (1878), απέλασε και ακύρωσε όλες τις Τουρκικές βλέψεις προς την Κύπρο, και προσάρτησε το νησί στις 5 Νοεμβρίου 1914, καθιστώντας την «αποικία του Στέμματος». Οι σαφείς δεσμεύσεις έναντι της Τουρκίας, με τις οποίες η Αγγλία είχε αναλάβει την διακυβέρνηση της Κύπρου, δεν υφίσταντο πλέον. Η Αγγλία ανακήρυξε την Κύπρο ως αποικία για καθαρά δικά της συμφέροντα.

Παρόλα ταύτα, οι Έλληνες της Κύπρου είχαν θερμό εθνικό πόθο να απεξαρτηθούν από τους αποικιοκράτες κατακτητές. Ο ενωτικός πόθος βρισκόταν διαρκώς ενώπιον των Άγγλων κυριάρχων, με δημοψηφίσματα, άοπλες εξεγέρσεις και διαμαρτυρίες. Στις 18 Οκτωβρίου 1931, αντιδρώντας στην αυθαιρεσία του Άγγλου Κυβερνήτη, αλλά και στην επίμονη άρνηση των Άγγλων να ικανοποιήσουν τους ενωτικούς πόθους των Ελληνοκυπρίων, ο λαός της Κύπρου μπήκε σε ανένδοτο αγώνα για Ένωση με την Ελλάδα. Πυρπόλησαν το κυβερνείο, αστυνομικούς σταθμούς και αποικιακά κυβερνητικά γραφεία. Αποκορύφωμα της βρετανικής αρνητικότητας ήταν δηλώσεις του υφυπουργού Αποικιών Χένρι Χόπκινσον στη Βουλή των Κοινοτήτων, ο οποίος αναφερόμενος στο αίτημα των Κυπρίων για αυτοδιάθεση είπε : «Υπάρχουν ορισμένα εδάφη της Βρετανικής Κοινοπολιτείας, τα οποία λόγω των ιδιοτεροτήτων τους, ουδέποτε θα πρέπει να αναμένουν ότι θα γίνουν πλήρως ανεξάρτητα»^[7]. Η Ελληνική προσφυγή στον ΟΗΕ, η οποία ακολούθησε το διαβόητο «ουδέποτε» του Χόπκινσον, στηρίχθηκε στο άρθρο 1, παράγραφος 2, του Καταστατικού Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, που διαλαμβάνει ότι ένας από τους σκοπούς των Ηνωμένων εθνών είναι «να αναπτύσσουν φιλικές σχέσεις μεταξύ των Εθνών, που να βασίζονται στο σεβασμό προς την αρχή της ισότητας των δικαιωμάτων και της αυτοδιάθεσης των λαών».

Η Βρετανία μετατρέπει το Κυπριακό από αποικιακό ζήτημα σε ελληνοτουρκική διαφορά.

Οι αγγλικές κυβερνήσεις των Συντηρητικών αναγνώρισαν την πολιτική απειλή που δημιουργείτο εναντίον τους, γενικότερα σε όλες τους τις αποικίες, αλλά ειδικότερα στην Κύπρο, με το όλο και αναβαθμιζόμενο δικαίωμα αυτοδιάθεσης των λαών. Έτσι σχεδίασαν και πέτυχαν να μετατρέψουν το Κυπριακό από αποικιακό ζήτημα σε ελληνοτουρκική διαφορά, επειδή με αυτό τον τρόπο η πολιτική πίεση που δεχόταν θα υποβαθμιζότο. Εάν η Τουρκία εμπλεκόταν πολιτικά ζητώντας την Κύπρο, η Αγγλία θα μπορούσε στο διηνεκές να παρουσιάζεται ως διαμεσολαβητής και κηδεμόνας της Κύπρου. Ως το 1954, οι Τουρκικές κυβερνήσεις, παρά

τις πιέσεις του Τουρκικού τύπου, σπάνια και με πολλή διακριτικότητα εκδήλωναν την αντίθεση τους στην Ένωση, αφού η Αγγλία κήρυξε άκυρη τη Συνθήκη της Κωνσταντινουπόλεως και οποιαδήποτε Τουρκικά συμφέροντα στη Κύπρο. Η Τουρκία τότε έδινε μεγάλη σημασία στη διαφύλαξη των ομαλών σχέσεων της Τουρκίας με την Ελλάδα. Η αγγλική διπλωματία όμως παρότρυνε παρασκηνακά την Κυβέρνηση του Αντνάν Μεντερές να εκδηλώσει ενδιαφέρον για την Κύπρο και η Τουρκία βρήκε ευκαιρία για επανάκτηση χαμένου Οθωμανικού εδάφους^[8].

Οι Άγγλοι συνεργάζονται με τους Τούρκους

Αγορεύοντας κατά τη συζήτηση του Κυπριακού τον Σεπτέμβριο του 1954, ο τότε υφυπουργός Εξωτερικών της Αγγλίας Σέλγουιν Λόιντ επίτηδες έδωσε έμφαση στην αντίθεση των Τουρκοκυπρίων προς την Ένωση και τον κίνδυνο διακοινοτικών ταραχών. Πρόσφερε έτσι την ευκαιρία στον Τούρκο αντιπρόσωπο Σελίμ Σαρπέρ να υποστηρίξει πλήρως τις βρετανικές θέσεις και να επιτεθεί εναντίον της Ελλάδας. Πλήρη ανάμειξη της Τουρκίας στο Κυπριακό επιχείρησε η κυβέρνηση του Άντονι Ήντεν το καλοκαίρι του 1955. Ενδεικτικά, στις 30 Ιουνίου 1955 ο τότε υπουργός Εξωτερικών της Αγγλίας Χάρολντ Μακμίλαν προσκάλεσε τους ομολόγους του της Ελλάδας Στέφανο Στεφανόπουλο και της Τουρκίας Φατίν Ρουστού Ζορλού σε μια τριμερή διάσκεψη στο Λονδίνο για να συζητήσουν «πολιτικά και αμυντικά ζητήματα που επηρεάζουν την Ανατολική Μεσόγειο». Παρά τις έντονες προειδοποιήσεις του Μακαρίου ότι η συμμετοχή της Ελλάδας στη Διάσκεψη θα σήμαινε αναγνώριση της Τουρκίας ως ενδιαφερόμενου μέρους στο Κυπριακό, η Ελληνική Κυβέρνηση έπεσε σε καλοστημένη παγίδα^[9].

Στην τριμερή διάσκεψη ο Τούρκος υπουργός Εξωτερικών Φατίν Ρουστού Ζορλού δήλωσε ωμά ότι «το μέλλον της Κύπρου δεν ήταν θέμα ούτε της Ελλάδας ούτε της Κύπρου, αλλά της Βρετανίας και της Τουρκίας»^[10]. Υπογραμμίζοντας την αντίθεση της Τουρκίας στην Ένωση, χρησιμοποίησε επιχειρήματα, πολλά από τα οποία επαναλαμβάνονται μέχρι σήμερα. Η Κύπρος, είπε, είναι ζωτικής σημασίας για την ασφάλεια της Τουρκίας. Όποιος ελέγχει την Κύπρο ελέγχει και τα νότια λιμάνια της Τουρκίας. Υποστήριξε ότι το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης δεν έχει απόλυτη εφαρμογή. Τα νησιά Ώλαντ, είπε, αν και οι κάτοικοί τους κατά 95% είναι Σουηδοί, παραχωρήθηκαν στη Φινλανδία, επειδή είναι πλησιέστερα στην χώρα αυτή παρά στη Σουηδία. Ο Ζορλού απέρριψε όχι μόνο την αυτοδιάθεση, αλλά και την αυτοκυβέρνηση, υποστηρίζοντας ότι, μέχρις ότου ηρεμήσουν τελείως τα πράγματα, έπρεπε να διατηρηθεί στην Κύπρο το υφιστάμενο καθεστώς. Στη Διάσκεψη έγινε ολοφάνερο το χάσμα απόψεων μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας^[11]. Ήταν ό,τι ακριβώς επιδίωκε η Αγγλία^[12], αυτό ομολόγησε ο τότε υφυπουργός Εξωτερικών Ivone Kirkpatrick στον δημοσιογράφο Σύριλ Φολς^[13]. Ο Macmillan αναφέρει: «Είχε (η Ελλάδα) τουλάχιστον αποδεχτεί ότι η Κύπρος δεν ήταν «αποικιακό πρόβλημα», αλλά ένα μεγάλο διεθνές ζήτημα»^[14].

Τουρκικές προβοκάτσιες, ηθικός υποστηρικτής η Αγγλία

Η Τριμερής Διάσκεψη του Λονδίνου είχε και τρομερές επιπτώσεις στην Ελληνική μειονότητα της Κωνσταντινούπολης. Από τον Αύγουστο του 1954, που κατατέθηκε από την Ελληνική κυβέρνηση προσφυγή στον ΟΗΕ με αίτημα την αυτοδιάθεση του Κυπριακού λαού, επικράτησε στη Τουρκία μεγάλος λαϊκός αναβρασμός. Στον Τύπο γράφονταν εμπρηστικά ανθελληνικά άρθρα και η τουρκική Κυβέρνηση πιεζόταν να αναλάβει δράση για να ματαιώσει την Ένωση. Με υποκίνηση της υπό τον Φαζίλ Κουτσοιούκ τουρκοκυπριακής ηγεσίας, ιδρύθηκε στην Τουρκία οργάνωση με την ονομασία «Η Κύπρος είναι Τουρκική», που δεν έπαυε να εξαίπτει τον φανατισμό των λαϊκών μαζών. Με υπόδειξη του υπουργού Εξωτερικών Ζορλού οργανώθηκαν από την ίδια την Κυβέρνηση και από στελέχη του κυβερνώντος Δημοκρατικού κόμματος, απίστευτης βαρβαρότητας ταραχές σε βάρος της ελληνικής μειονότητας στην Κωνσταντινούπολη. Απέβλεπαν στο να δοθεί το μήνυμα ότι η Κύπρος συγκλόνιζε τον Τουρκικό Λαό σε βαθμό που η Κυβέρνηση «αδυνατούσε να συγκρατήσει την κοινή γνώμη». Αυτό αποκάλυψε ο Μεντερές στο δημοσιογράφο και πρόεδρο της οργάνωσης «Η Κύπρος είναι Τουρκική», Χικμέτ Μπιλ^[15]. Έναυσμα των ταραχών αποτέλεσε είδηση που μεταδόθηκε από τον κρατικό ραδιοσταθμό και τις εφημερίδες ότι στις 5 Σεπτεμβρίου ρίχτηκε στην Θεσσαλονίκη βόμβα

εναντίον του σπιτιού όπου είχε γεννηθεί ο Κεμάλ Ατατούρκ. Τα τουρκικά μέσα ενημέρωσης άφησαν να εννοηθεί ότι ευθύνονταν Έλληνες. Στην πραγματικότητα, τη βόμβα την είχε μεταφέρει Τούρκος φοιτητής από την Τουρκία και την τοποθέτησε Τούρκος κλητήρας. Τα δύο αυτά πρόσωπα συνελήφθησαν και ομολόγησαν την πράξη τους.

Καμία λύση χωρίς την έγκριση της Τουρκίας

Από τη στιγμή που οι Βρετανοί κατέστησαν την Τουρκία ισότιμο ενδιαφερόμενο μέρος στο Κυπριακό, οι Τούρκοι αποθρασύνθηκαν. Με τρόπο ωμό, βίαιο και έξω από τα διπλωματικά θέσμιμα πολλές φορές, δεν παρέλειπαν ευκαιρία που να μην καθιστούν σαφές, τόσο προς την Αγγλία, όσο και προς την Ελλάδα και τις ΗΠΑ ότι καμία λύση δεν θα μπορούσε να δοθεί στο Κυπριακό χωρίς την έγκριση της Τουρκίας. Και καθώς η Τουρκία εθεωρείτο πολύτιμος και αναντικατάστατος σύμμαχος του ΝΑΤΟ, οι τουρκικές αυτές προειδοποιήσεις λαμβάνονταν πολύ σοβαρά υπόψη. Τελικά, η αγγλική πολιτική στο Κυπριακό κατέστη δέσμια των Τούρκων. Δεν απείχε από την πραγματικότητα αυτό που ο Ρούντολφ Τσόρτσιλ, γιος του Ουίνστον Τσόρτσιλ, είπε στις 6 Ιουλίου του 1956 στον Αμερικανό δημοσιογράφο Σάιρους Σουλτσμπέργκερ: «Το Φόρειν Όφισ δεν το διευθύνει πια ούτε ο Ίντεν, ούτε ο Σέλγουιν, αλλά ο Μεντερές»^[16].

Η Εθναρχία εγκαταλείπει το αίτημα της Ένωσης

Η αδυναμία των Άγγλων να καταστείλουν τη δράση της ΕΟΚΑ τούς ανάγκασε να διαπραγματευτούν για πρώτη φορά το Κυπριακό αποκλειστικά με τον Μακάριο και όχι και με εκπροσώπους των Τουρκοκυπρίων. Στις 30 Οκτωβρίου 1955 στάλθηκε στην Κύπρο ως Κυβερνήτης ο σερ Τζων Χάρτινγκ και συναντήθηκε με τον Μακάριο. Πρότεινε το ίδιο σχέδιο αυτοκυβέρνησης που είχε παρουσιάσει ο Μακμίλαν και προνοούσε τη νομοθετική εξουσία να την ασκούσε Νομοθετική Συνέλευση με «αιρετή πλειοψηφία» με τη συμμετοχή Τουρκοκυπρίων. Οι εξωτερικές υποθέσεις, η άμυνα και η εσωτερική ασφάλεια θα άνηκαν ασφαλώς στην αποκλειστική δικαιοδοσία του κηδεμόνα της Κύπρου, Άγγλου Κυβερνήτη. Ο Μακάριος για πρώτη φορά, όπως παρατηρεί ο Κρανιδιώτης, εγκατέλειπε το αίτημα της άμεσης Ένωσης και δεχόταν να συνεργαστεί με τη Βρετανική Κυβέρνηση σε ένα μεταβατικό σύνταγμα αυτοκυβέρνησης μέχρι την εφαρμογή της αρχής της αυτοδιάθεσης^[17]. Ο Μακάριος αντιπρότεινε στον Χάρτινγκ τα εξής: «Αναγνώριση από τη Βρετανία του δικαιώματος του Κυπριακού λαού για αυτοδιάθεση, και συνεργασία με τη Βρετανική Κυβέρνηση για εκπόνηση και άμεση εφαρμογή Συντάγματος προσωρινής αυτοκυβέρνησης». Ακολούθησαν τρεις άλλες συναντήσεις του Μακαρίου με τον Χάρτινγκ και μετά από διαβουλεύσεις του Χάρντινγκ με την Αγγλική Κυβέρνηση και του Μακαρίου με την νέα Ελληνική Κυβέρνηση του Κωνσταντίνου Καραμανλή (που σχηματίστηκε στις 6/10/1955) μετά το θάνατο του Αλέξανδρου Παπάγου) για πρώτη φορά αναγνωριζόταν, έστω και με δύο αρνήσεις, το δικαίωμα του Κυπριακού Λαού για αυτοδιάθεση. Συγκεκριμένα αναφερόταν «Δεν είναι, όθεν, θέσις της Βρετανικής Κυβερνήσεως το ότι η αρχή της αυτοδιαθέσεως ουδέποτε δύναται να εφαρμοσθή εις την Κύπρον».

Ωστόσο η προσφορά της αυτοδιάθεσης που έγινε κάτω από την πίεση του αγώνα της ΕΟΚΑ, γινόταν υπό όρους που ουσιαστικά την εξουδετέρωναν. Μια τελική λύση, σύμφωνα με το έγγραφο που παρουσίασε ο Χάρντινγκ, θα έπρεπε να εξασφαλίζει τα στρατηγικά συμφέροντα όχι μόνο της Βρετανίας, αλλά και των συμμάχων της. Όμως σημαντικότερος σύμμαχος της Αγγλίας στην περιοχή αυτή ήταν η Τουρκία, η οποία υποστήριζε πλέον ότι η Κύπρος ήταν ζωτικής σημασίας για τα στρατηγικά της συμφέροντα, γι' αυτό και απέρριπτε ασυζητητί την εφαρμογή της αυτοδιάθεσης στην Κύπρο, επειδή θα οδηγούσε στην Ένωση. Καθ' αυτό τον τρόπο η Αγγλία επανειλημμένα επανέφερε τις Τουρκικές βλέψεις στη Κύπρο πάντοτε με σκοπό την δική της κηδεμονία στο νησί. Εξαρτούσε δηλαδή την τελική λύση και από την Τουρκία, η οποία ήταν σύμμαχος της στο ΝΑΤΟ και το Σύμφωνο της Βαγδάτης (αντικομμουνιστική συμμαχία).

Μαχητική διεκδίκηση της διχοτόμησης εκ μέρους της Τουρκίας

Κλειδί για την κατανόηση της τροπής που πήρε το Κυπριακό και της πολιτικής που ακολούθησε έκτοτε η Τουρκία στο θέμα αυτό είναι δύο υπομνήματα του Τούρκου καθηγητή της Νομικής και πολιτικού Νιχάτ Ερίμ προς την κυβέρνηση Μεντερές στις 24 Νοεμβρίου 1956 και 22 Δεκεμβρίου 1956^[18]. Ο Ερίμ υπέδειξε ότι η απαίτηση της Τουρκίας να της επιστραφεί ολόκληρη η Κύπρος σε περίπτωση αποχώρησης των Βρετανών από το νησί ένεκα του αγώνα της ΕΟΚΑ, δεν συγκέντρωνε καμία πιθανότητα διεθνούς υποστήριξης. Αντίθετα, αν απαιτούσε διχοτόμηση, θα μπορούσε να την στηρίξει σε μια διεθνώς αποδεκτή και πολύ συμπαθή αρχή, εκείνη της αυτοδιάθεσης. Η πολιτική της Τουρκίας πήρε μια απότομη στροφή και μαχητικά διεκδικούσε να εφαρμοστεί η αυτοδιάθεση ξεχωριστά για τους Έλληνες και τους Τούρκους της Κύπρου, πράγμα που θα οδηγούσε στη διχοτόμηση. Άρχισε να πιέζει πολιτικά τους συμμάχους της, υποστηρίζοντας ότι η Ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα δεν μπορούσε να γίνει αποδεκτή από την Τουρκία γιατί «θα παραβίαζε το δικαίωμα της τουρκοκυπριακής κοινότητας για αυτοδιάθεση, και θα διασάλευε εις βάρος της Τουρκίας την ισορροπία που είχε επιτευχθεί με τη Συνθήκη της Λωζάνης». Ο Ερίμ υποστήριξε ότι η ελληνική πλειοψηφία στην Κύπρο ήταν περιστασιακή και υπέδειξε ότι η Τουρκία θα έπρεπε να ακολουθήσει πολιτική ανατροπής των πληθυσμιακών δεδομένων με την εγκατάσταση χιλιάδων Τούρκων στο νησί.

Τις εισηγήσεις του Ερίμ υιοθέτησε η Κυβέρνηση Μεντερές, η οποία από τότε πρόβαλλε τη διχοτόμηση ως εθνική διεκδίκηση της Τουρκίας. Από τους Τούρκους παρέλαβε την ιδέα της διχοτόμησης η Αγγλία, η οποία την χρησιμοποίησε ως δαμόκλειο σπάθι για να εξουδετερώσει το ελληνικό αίτημα για αυτοδιάθεση – Ένωση και έτσι να διατηρήσει την κυριαρχία της στην Κύπρο. Ο Ερίμ, επικεφαλής τουρκικής αντιπροσωπείας, επισκέφτηκε τη Λευκωσία, όπου ο Χάρντιγκ ανάμεσα στα άλλα τον συμβούλεψε να στείλει η Τουρκία για εγκατάσταση στην Κύπρο δέκα χιλιάδες μορφωμένους Τούρκους για να ενισχύσουν την τουρκική κοινότητα^[19]. Ο Φαζίλ Κουτσιούκ, ιδρυτής της οργάνωσης «Η Κύπρος είναι Τουρκική» με έδρα την Κωνσταντινούπολη και σκοπό την επιστροφή της Κύπρου στην Τουρκία, τώρα προωθεί τη διχοτόμηση. Η προτασή του ήταν να διχοτομηθεί η Κύπρος στην γραμμή του 35ου παράλληλου, το βόρειο τμήμα να ενωθεί με την Τουρκία και το νότιο με την Ελλάδα^[20]. Η γραμμή του 35ου παράλληλου είναι περίπου το έδαφος σήμερα της Κυπριακής Δημοκρατίας που βρίσκεται κάτω από την Τουρκική κατοχή με την εισβολή της Τουρκίας το 1974.

Οι Άγγλοι για να αντιμετωπίσουν την ΕΟΚΑ επιδίωξαν τη συμμαχία των Τούρκων και Τουρκοκυπρίων. Προσέλαβαν εκατοντάδες Τουρκοκύπριους ως επικουρικούς αστυνομικούς, στους οποίους ανέθεταν μεταξύ άλλων και κοινές με τους Βρετανούς στρατιωτικές περιπολίες σαν ένα σώμα. Ήταν αναπόφευκτο, σε αιματηρές συγκρούσεις να σκοτώνονται και Τούρκοι επικουρικοί και από επικουρικούς να σκοτώνονται αγωνιστές της ΕΟΚΑ. Σε περιπτώσεις που σκοτώνονταν επικουρικοί, οι Τουρκοκύπριοι ξεχύνονταν σε συνοικίες πάντα με την ανοχή των Άγγλων και πυρπολούσαν γειτονικά ελληνικά καταστήματα, κακοποιούσαν ή και σκότωναν Ελληνοκυπρίους άοπλους. Τέτοια γεγονότα προκαλούσαν μεγάλη ένταση μεταξύ των δύο κοινοτήτων και μεγάλο αναβρασμό μεταξύ των λαϊκών μαζών στην Τουρκία. Ο σκοπός των Άγγλων που ήθελαν την κηδεμονία του νησιού γινόταν πια εφικτός.

Απόπειρες Τουρκικής Εισβολής στην Κύπρο

Μία απόπειρα της Τουρκίας να εισβάλει στο νησί και να επιβάλει την διχοτόμηση ήταν στις 25 Φεβρουαρίου 1964, όταν η Κυπριακή Δημοκρατία εξήγγειλε τον αφοπλισμό των ατάκτων και τη δημιουργία μιας δύναμης 5.000 ειδικών αστυνομικών. Αυτό έμελλε να είναι το πρώτο βήμα για τη δημιουργία στρατού της Κύπρου, που αργότερα πήρε την ονομασία «Εθνική Φρουρά». Την 1η Ιουνίου 1964 θεσπίστηκε νόμος που προέβλεπε υποχρεωτική στρατιωτική θητεία. Ο νόμος προκάλεσε τις διαμαρτυρίες της Τουρκίας και της Αγγλίας. Ο Κουτσιούκ, ο οποίος μετά τις

Βομβαρδισμός Αμμοχώστου 1974

διακοινοτικές συγκρούσεις δήλωσε ότι η Κυπριακή Δημοκρατία ήταν νεκρή, τώρα παρουσιάζεται ως αντιπρόεδρος και προβάλλει βέτο. Η Τουρκία ειδοποίησε τις ΗΠΑ ότι σκόπευε να διατάξει εισβολή. Η Σοβιετική Ένωση, μέσω του σοβιετικού ηγέτη Νικίτα Χρουστσόφ, δηλώνει κατά τρόπο σαφή και κατηγορηματικό την πρόθεσή της να υπερασπιστεί την ελευθερία και ανεξαρτησία της Κυπριακής Δημοκρατίας. Στις 5 Ιουνίου 1964 ο πρόεδρος των ΗΠΑ Τζόνσον, με αυστηρή επιστολή του προς τον Ισμέτ Ινονού, ανακόπτει την Τουρκική πρόθεση, δηλώνοντας πως «εάν η Σοβιετική Ένωση αντιδρούσε στη Τουρκική εισβολή, το NATO δεν θα εμπλεκόταν και η Τουρκία θα αφηνόταν στο έλεος της Σοβιετικής Ένωσης»^[21].

Ο Μπαρουτσού (Γενικός Διευθυντής του Τμήματος Τουρκο-Ελληνικών υποθέσεων) την 1η Ιουλίου 1974 στην Κυπριακή Συντονιστική Επιτροπή (*Kibris Koordinasyon Komitesi*) είπε ότι στην προκειμένη περίπτωση πραξικοπήματος, η Τουρκία πρέπει να το προβάλλει ως διεκπεραίωση της Ένωσης, γιατί αυτό θα δικαιολογούσε μονομερή στρατιωτική επέμβαση^[22]. Για τέτοια προοπτική ή για κάποια γεγονότα που θα ήταν αρκετά να δώσουν στους Τούρκους την πρόφαση, άρα τη δυνατότητα απόβασης, οι Τούρκοι είχαν ετοιμάσει τρία λεπτομερή στρατηγικά σχέδια εισβολής που βρίσκονταν στα συρτάρια. Το πρώτο προέβλεπε απόβαση σε 24 ώρες, το δεύτερο σε 48, και το τρίτο σε τρεις φάσεις. Πολλές φορές στο παρελθόν επιβιβάστηκαν οι Τούρκοι στα πλοία για να πραγματοποιήσουν κάποιο από τα τρία αυτά σχέδια μα γύριζαν πίσω, επειδή το πρόσχημα δεν ήταν αρκετό^[22].

Ο ρόλος των Άγγλων, των Αμερικανών και της πρώην ΕΣΣΔ

Η ίδρυση του κράτους του Ισραήλ στις 14 Μαΐου 1948 σε παλαιστινιακά εδάφη, με την εκδίωξη χιλιάδων Αράβων από τις εστίες τους, προκάλεσε την εχθρότητα των αραβικών λαών και έγινε αιτία να φουντώσει ο αραβικός εθνικισμός. Η αραβική εχθρότητα έγινε ακόμη μεγαλύτερη μετά τον «Πόλεμο των έξι ημερών» τον Ιούνιο του 1967, κατά τον οποίο το Ισραήλ κατέλαβε και άλλα αραβικά εδάφη (τη Δυτική Όχθη, τη λωρίδα της Γάζας, την χερσόνησο του Σινά και τα υψώματα Γκολάν στη Συρία). Η εχθρότητα των Αράβων στράφηκε και εναντίον των Ηνωμένων Πολιτειών και του NATO, που υποστήριζαν το Ισραήλ. Οι μεγάλες αραβικές χώρες που περιζώναν το Ισραήλ (η Αίγυπτος, η Συρία και το Ιράκ) ζήτησαν και πήραν βοήθεια από τη Σοβιετική Ένωση. Άφθονος σοβιετικός οπλισμός κατέκλυσε τις χώρες αυτές. Και το σημαντικότερο, ο σοβιετικός στόλος, του οποίου η παρουσία στην Μεσόγειο ήταν ουσιαστικά ανύπαρκτη πριν την δεκαετία του 1960, άρχισε να αμφισβητεί την κυριαρχία του βου Αμερικανικού στόλου στην Ανατολική Μεσόγειο (Απρίλιος 1964)^[23].

Το 1971 ο σοβιετικός στόλος στην Ανατολική Μεσόγειο παρουσίαζε υπεροπλία σε σύγκριση με τον αμερικανικό^[24]. Μπορούσε μάλιστα να ελλμενίζεται σε φιλικά λιμάνια, ενώ ο βος αμερικάνικος στόλος έχασε

τα λιμάνια της Τουρκίας ένεκα των εχθρικών διαδηλώσεων Τούρκων πολιτών που θεωρούσαν εχθρική την αμερικάνικη πολιτική, επειδή παρεμπόδιζε τουρκική εισβολή στην Κύπρο το 1964. Η κατάσταση γινόταν ακόμα πιο δυσμενής για τα δυτικά συμφέροντα, επειδή οι πετρελαιοπαραγωγικές αραβικές χώρες, όπως Ιράκ, Λιβύη και Αλγερία, καθώς και το Ιράν, άρχισαν να θέτουν υπό τον έλεγχό τους την παραγωγή και την εμπορία του πετρελαίου, το οποίο μέχρι τότε εκμεταλλεύονταν με τεράστια κέρδη αγγλικές, αμερικανικές και γαλλικές εταιρίες.

Η Κύπρος υποστήριζε τις αραβικές χώρες στη διαμάχη τους με το Ισραήλ και αυτές υποστήριζαν ένθερμα τις προσπάθειες του Ελληνισμού στην Κύπρο να αποκτήσει αδέσμευτη ανεξαρτησία και να μην περιέλθει υπό τον έλεγχο του ΝΑΤΟ. Όμως, πολιτική των ΗΠΑ και του ΝΑΤΟ ήταν να εμποδίσουν τη Σοβιετική Ένωση να αποκτήσει ακόμη μεγαλύτερα πλεονεκτήματα με την αύξηση της επιρροής της στην Κύπρο, που, λόγω της φιλίας της με τους Άραβες συνεπαγόταν αυξημένο κίνδυνο για το Ισραήλ.

Η διείσδυση της ΕΣΣΔ στο χώρο της Μέσης Ανατολής αύξησε την στρατηγική σημασία της Κύπρου για τη Δύση. Οι βρετανικές βάσεις στη Δεκέλεια και το Ακρωτήρι απέκτησαν ακόμη μεγαλύτερη στρατηγική αξία, ειδικά μετά την εκδίωξη των Άγγλων από τη διώρυγα του Σουέζ (1956) και το Άδεν (1967). Οι βάσεις χρησιμοποιούνταν προς «αντιμετώπιση της απειλής του σοβιετικού συνασπισμού»^[25]. Το ΝΑΤΟ θεωρούσε το Κυπριακό ως οικογενειακή του υπόθεση, εξαιτίας της στρατιωτικής παρουσίας της Αγγλίας και των ΗΠΑ στο νησί. Γι' αυτό και είδε με εξαιρετική ανησυχία την ανάμειξη της ΕΣΣΔ που έθετε σε κίνδυνο τα στρατηγικά του πλεονεκτήματα στην Κύπρο^[26].

Κύρια φροντίδα της Αμερικής ήταν να αποτραπεί μια σύγκρουση μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας εξαιτίας της Κύπρου. Κάτι τέτοιο θα ήταν καταστροφή, επειδή θα επέφερε διάσπαση της νοτιοανατολικής πτέρυγας του ΝΑΤΟ, ισχυροποίηση της παρουσίας της ΕΣΣΔ στην Ανατολική Μεσόγειο και κίνδυνο μετατροπής της Κύπρου σε σοβιετικό δορυφόρο. Για να εξουδετερωθούν οι κίνδυνοι έπρεπε ο Μακάριος να φύγει από την εξουσία και να πάρει τη θέση του μια φίλια κυβέρνηση, και η Τουρκία να συγκρατηθεί από το να εισβάλει στην Κύπρο. Όμως η Τουρκία με κανένα τρόπο δεν έπρεπε να ταπεινωθεί, επειδή ήταν ένας εξαιρετικά πολύτιμος σύμμαχος για τις ΗΠΑ. Γι' αυτό οποιαδήποτε λύση του Κυπριακού απαραίτητως θα έπρεπε να έχει την έγκριση της Τουρκίας.

Η ΕΣΣΔ εξάλλου είχε ως σκοπό η Κύπρος να μην τεθεί υπό τον έλεγχο του ΝΑΤΟ. Για να αποτρέψει τέτοιο ενδεχόμενο προειδοποιούσε ότι δεν θα ανεχόταν στρατιωτική εισβολή της νατοϊκής Τουρκίας στη Κύπρο. Για τον ίδιο ρόλο καθιστούσε σαφές ότι δεν ευνοούσε ένωση της Κύπρου με την νατοϊκή Ελλάδα. Η Κύπρος για την ΕΣΣΔ θα έπρεπε να διατηρηθεί ως ανεξάρτητο κράτος και οποιαδήποτε λύση του προβλήματος θα έπρεπε να εξευρεθεί μέσω του ΟΗΕ και όχι του ΝΑΤΟ.

Η Αφορμή της Εισβολής

Η αφορμή ήρθε στις 15 Ιουλίου 1974, όταν εκδηλώθηκε πραξικόπημα εναντίον του Μακαρίου από την ΕΟΚΑ Β'. Την πρώτη μέρα του πραξικοπήματος, η Αθήνα αποδοκιμάστηκε σκληρά. Από όλα τα κράτη, η Σοβιετική Ένωση, που φοβόταν την Αμερικανική ανάμειξη μέσω της Χούντας των Αθηνών (της κυβέρνησης δηλαδή των πραξικοπηματιών) είχε την πρώτη και πιο σκληρή αντίδραση δηλώνοντας κατηγορηματικά: «Η Χούντα άπλωσε το χέρι της και στη Κύπρο»^[22].

Η Τουρκία βρήκε την αφορμή, έπρεπε όμως πριν την εισβολή να βεβαιωθεί ότι τα πλοία της δε θα επέστρεφαν πίσω, όπως τόσες άλλες φορές. Ερωτηματικά που έπρεπε να απαντηθούν ανάμεσα σε άλλα ήταν, «Ποια θα ήταν η αντίδραση της Ρωσίας;», «Η Αμερική θα έλεγε στην Τουρκία να γυρίσει πίσω όπως επί Τζόνσον;», «Τι θα έκανε η Ελλάδα;», υπήρχε κίνδυνος να επιτεθεί;»^[22].

Πραξικόπημα

Ο Μακάριος στέλνει επιστολή προς τον Γκιζίκη, αναφέροντας πληροφορίες ότι Έλληνες αξιωματικοί της Κύπρου ετοιμάζουν εναντίον του πραξικόπημα και ζητά την άμεση απομάκρυνσή τους. Με αυτό το γράμμα ο Μακάριος για πρώτη φορά μπήκε σε ανοιχτή αντιπαράθεση με τη Χούντα^[27].

Το χρονικό της εισβολής

Ο Τουρκικός στόλος επιτέθηκε στο λιμάνι της Κερύνειας και τα σημεία όπου βρίσκονταν ελληνοκυπριακές δυνάμεις. Δυνάμεις αλεξιπτωτιστών ρίχτηκαν σε περιοχές τουρκοκυπριακές και στην τουρκοκυπριακή συνοικία της Λευκωσίας. Στις επιθέσεις αυτές, η αντίδραση των κυπριακών και ελλαδικών δυνάμεων Κύπρου ήταν χαλαρή και ανοργάνωτη. Οι εισβολείς διέθεταν όλα τα σύγχρονα όπλα της εποχής. Αντίσταση άξια λόγου πρόβαλε η ΕΛΔΥΚ και ορισμένα σώματα Κυπρίων Εθνοφρουρών, πολλοί από τους οποίους σκοτώθηκαν, αιχμαλωτίστηκαν ή χάθηκαν τα ίχνη τους. Στο μεταξύ στην Ελλάδα έγινε γενική επιστράτευση και κινητοποίηση στρατού, αλλά το ελληνικό καθεστώς, η Χούντα των Συνταγματαρχών, δεν προχώρησε παραπέρα και δεν αντέδρασε στρατιωτικά

Στην Νέα Υόρκη συνήλθε και πάλι το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ και αποφάσισε την κατάπαυση του πυρός από τις 4 το απόγευμα της 22ης Ιουλίου. Με την προοπτική της κατάπαυσης του πυρός, οι Τούρκοι δυνάμωσαν τις πολεμικές τους επιχειρήσεις, καταλαμβάνοντας την Κερύνεια και επεκτείνοντας τη ζώνη κατοχής. Στις 4 το απόγευμα, από την ελληνοκυπριακή πλευρά εφαρμόστηκε η απόφαση για κατάπαυση του πυρός, όχι όμως από την πλευρά των Τούρκων, που προώθησαν τις δυνάμεις τους και κύκλωσαν το αεροδρόμιο της Λευκωσίας. Λίγο μετά τις 4 το απόγευμα τα διεθνή πρακτορεία μετέδιδαν την καθεστωτική αλλαγή στην Αθήνα. Η πτώση του στρατιωτικού καθεστώσ και η μεταβίβαση της εξουσίας στους εξόριστους πολιτικούς ήταν γεγονός. Την 24η Ιουλίου, κυβέρνηση Εθνικής Ενότητας ορκίστηκε στην Αθήνα, με πρωθυπουργό τον Κωνσταντίνο Καραμανλή. Παράλληλα στην Κύπρο τα γεγονότα υποχρέωσαν τον Σαμψών να παραιτηθεί. Πρόεδρος ανάλαβε ο Γλαύκος Κληρίδης.

Στις 25 Ιουλίου 1974, άρχισαν στην Γενεύη οι ειρηνευτικές συνομιλίες για την Κύπρο, μεταξύ των Υπουργών Εξωτερικών των τριών εγγυητριών χωρών της Κυπριακής Ανεξαρτησίας (Μαύρος, Γκιουνές, Κάλαχαν). Στο τέλος των συνομιλιών, στις 30 Ιουλίου, υπέγραψαν διακήρυξη, τα κύρια σημεία της οποίας ήταν:

1. Η μη επέκταση των περιοχών που είχαν κάτω από τον έλεγχό τους οι αντίπαλες δυνάμεις.
2. Η εγκαθίδρυση ζωνών ασφαλείας μεταξύ των αντιμαχομένων
3. Η εκκένωση των Τουρκικών θυλάκων από την Ειρηνευτική Δύναμη του ΟΗΕ
4. Το δικαίωμα να διαθέτουν οι δύο πλευρές δική τους αστυνομία και δυνάμεις ασφαλείας
5. Η διεξαγωγή διαπραγματεύσεων με συμμετοχή Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων για οριστική διευθέτηση του Κυπριακού.

Εάν σκοπός της Τουρκίας μέσω της εισβολής ήταν ό,τι είχε ανακοινώσει και ισχυρίζεται μέχρι σήμερα, δηλαδή ότι δεν πρόκειται περί εισβολής αλλά για «ειρηνική επέμβαση» με σκοπό την επαναφορά του συνταγματικού σκηνικού στη πριν του πραξικοπήματος κατάσταση, η εισβολή έπρεπε να σταματήσει εδώ. Τα σχέδια των Τούρκων όμως ήταν άλλα. Ακολούθησε η δεύτερη φάση των ειρηνευτικών συνομιλιών της Γενεύης (8-14 Αυγούστου).

Παραπομπές

- [1] Ρόνι Αλλάσορ, Διαταγή: «Εκτελέστε τους Αιχμαλώτους!» ISBN 960-03-3260-6
- [2] Μ. Μπιραντ, «Απόφαση Απόβαση» Έκδοση «Milliyet» Κωνσταντινούπολη, Μάρτιος 1976, Τίτλος Πρωτότυπου: «30 Sicak gun»
- [3] Ουδόλως εξουσιοδοτήθη εξ οιασδήποτε εντολής από το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ ([http://infognomonpolitics.blogspot.com/2011/07/2010.html?utm_source=feedburner&utm_medium=email&utm_campaign=Feed:+InfognomonPolitics+\(InfognomonPolitics\)](http://infognomonpolitics.blogspot.com/2011/07/2010.html?utm_source=feedburner&utm_medium=email&utm_campaign=Feed:+InfognomonPolitics+(InfognomonPolitics)))
- [4] Opinion of the Legal Department of the United Nations upon the Treaty of Guarantee of Cyprus on the one hand and Greece, the United Kingdom and Turkey on the other hand, 12th May 1959, Λεωνίδας Γ. Παπαδόπουλος, Το Κυπριακό Ζήτημα, Κείμενα 1954-1974, University Studio Press, Θεσσαλονίκη 1999
- [5] «Τα Μυστικά Αρχεία του Κίσινγκερ» (Εκδόσεις Λιβάνη) Ο χάρτης που «κάρφωσε» τα διχοτομικά σχέδια της Αγκυρας και του Κίσινγκερ ([http://infognomonpolitics.blogspot.com/2013/04/blog-post_6512.html?utm_source=feedburner&utm_medium=email&utm_campaign=Feed:+InfognomonPolitics+\(InfognomonPolitics\)&utm_content=Yahoo!+Mail#.UWP1XqJySo](http://infognomonpolitics.blogspot.com/2013/04/blog-post_6512.html?utm_source=feedburner&utm_medium=email&utm_campaign=Feed:+InfognomonPolitics+(InfognomonPolitics)&utm_content=Yahoo!+Mail#.UWP1XqJySo))
- [6] (<http://www.moi.gov.cy/moi/prio/prio.nsf/All/4C6AE7866C572FA4C2256DC90020C39A?OpenDocument>) Γραφείο τύπου και πληροφοριών, Κυπριακή Δημοκρατία
- [7] Nancy Crawshaw, The Cyprus Revolt. George Allen and Unwin, London 1978 p.76
- [8] Anthony Eden, «Memoirs, Full Circle, Cassell, London 1960 p.400»
- [9] Κρανιδιώτης Νίκος, «Δύσκολα Χρόνια», Εστία, Αθήνα 1981
- [10] Κρανιδιώτης Νίκος, «Δύσκολα χρόνια», Εστία, Αθήνα 1981
- [11] Λεόντιος Ιεροδιακόνου, «Το κυπριακό πρόβλημα», Παπαζήσης, Αθήνα 1975 σελ 101-123
- [12] Δημήτρης Μπίτσιος, «Κρίσιμες ώρες», Εστία, Αθήνα 1975 σελ. 30
- [13] Δημήτρης Μπίτσιος, «Κρίσιμες ώρες», Εστία, Αθήνα 1975 σελ. 30
- [14] Macmillan Harold, «Riding the Storm», Macmillan, London 1971
- [15] Νεοκλής Σαρρής, «Η άλλη πλευρά», τ. 2 βιβλίο ΑΙ. Γραμμή, Αθήνα 1982 σ. 166, 192-193
- [16] Εφημερίδα Ελευθερία 18/11/1970, απόσπασμα από το Ημερολόγιο του Σουλτομπέργκερ
- [17] Κρανιδιώτης Νίκος, «Δύσκολα Χρόνια» Εστία, Αθήνα 1981
- [18] Σαρρής Νεοκλής, «Η άλλη πλευρά» τ.1 2ΑΙ, Γραμμή, Αθήνα 1977
- [19] Σαρρής Νεοκλής, «Η άλλη πλευρά» τ.1 2ΑΙ, Γραμμή, Αθήνα 1977 σελ. 340
- [20] Φαζίλ Κουτσιούκ «The Cyprus Question: A Permanent Solution», Λευκωσία 1957
- [21] Henry Kissinger, «Years of Renewal». Weidenfeld and Nicolson, London 1999 p.200
- [22] Μ. Μπιράντ, «Απόφαση Απόβαση» Έκδοση «Milliyet» Κωνσταντινούπολη, Μάρτιος 1976, Τίτλος Πρωτότυπου: «30 Sicak gun»
- [23] Σύμφωνα με την ετήσια ανάλυση του βρετανικού Υπουργείου Άμυνας που δημοσιεύτηκε στις 18/2/1971, Χατζηαργύρης, Κώστας, «Ο Μακάριος και οι Σύμμαχοί του» σελ.160 Gutenberg, Αθήνα 1974
- [24] Σύμφωνα με την ετήσια ανάλυση του βρετανικού Υπουργείου Άμυνας που δημοσιεύτηκε στις 18/2/1971, Χατζηαργύρης, Κώστας, «Ο Μακάριος και οι Σύμμαχοί του» σελ. 181-182 Gutenberg, Αθήνα 1974
- [25] Όπως δήλωσε εκπρόσωπος των βρετανικών βάσεων στις 11,4,1963, ανακοινωθέν του Κυπριακού Πρακτορείου Ειδήσεων στη Χαραυγή, 17/1/1965
- [26] Ball George W. «The past has another pattern», W. W. Norton and Company, New York-London 1982
- [27] Γιάννης Κ. Λάμπρου, Ιστορία του Κυπριακού, «Τα χρόνια μετά την Ανεξαρτησία» 1960-2004 ISBN 9963-9044-0-8

Εξωτερικές συνδέσεις

- Κύπρος 20 Ιουλίου 1974 (<http://www.ert-archives.gr/V3/public/main/page-assetview.aspx?tid=0000007670&tsz=0&autostart=0>) (Αρχείο ντοκιμαντέρ της Ε.Ρ.Τ. - προς το παρόν μη διαθέσιμο)

Πηγές άρθρων και Συνεισφέροντες

Τουρκική εισβολή στην Κύπρο Πηγή: <http://el.wikipedia.org/w/index.php?oldid=4151160> Συνεισφέροντες: 23x2, Alaniaris, Alexglyky, Badseed, Billinghurst, CeeKay, Ferengi, FocalPoint, GOFAS, Geraki, Glorious 93, Kalogeropoulos, Kpor92, Konsnos, Kostisl, MARKELLOS, Mxsl10, Nataly8, Seric2, Sotkil, TroyHSM, Tzavaras, Vagrand, Wikicafe, Xaris333, Yakamakuku, ANώΔυNος, Μέανδρος, Μιστερ μάξ, Παναγιώτης Μπότοης, 35 ανώνυμες επεξεργασίες

Πηγές Εικόνων, Άδειες και Συνεισφέροντες

Εικόνα:Τουρκική Εισβολή στην Κυπριακή Δημοκρατία 1974.jpg Πηγή: http://el.wikipedia.org/w/index.php?title=Αρχείο:Τουρκική_Εισβολή_στην_Κυπριακή_Δημοκρατία_1974.jpg Άδεια: άγνωστος Συνεισφέροντες: Vagrand, Wikicafe, Μέανδρος

Εικόνα:Βομβαρδισμός Αμμοχώστου.jpg Πηγή: http://el.wikipedia.org/w/index.php?title=Αρχείο:Βομβαρδισμός_Αμμοχώστου.jpg Άδεια: άγνωστος Συνεισφέροντες: MARKELLOS, Μέανδρος

Εικόνα:Nuvola apps kaboodle.png Πηγή: http://el.wikipedia.org/w/index.php?title=Αρχείο:Nuvola_apps_kaboodle.png Άδεια: άγνωστος Συνεισφέροντες: Alphax, CyberSkull, Gmaxwell, Kanonkas, Rocket000, The Evil IP address, Waldir, 1 ανώνυμες επεξεργασίες

Άδεια

Creative Commons Attribution-Share Alike 3.0 Unported
[//creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/](http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/)